Yaşadıkça Eğitim, Cilt 38, Sayı 3, Yıl 2024, s.567-585.
Journal of Education for Life, Volume 38, Issue 3, Year 2024, pp. 567-585.
DOI: 10.33308/26674874.2024383767

Dikkat Eksikliği/Hiperaktivite Bozukluğunu İçeren İnterdisipliner Eğitim Programının Öğretmenler ve Akademisyenler Üzerine Etkisi

Gonca İNCE[1], Nurcan YILDIRIM[2]

Öz: Bu çalışma, Dikkat Eksikliği/Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB)'nu içeren interdisipliner eğitim programının (IEP) öğretmenler ve akademisyenler üzerine etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada, karma yöntemlerden müdahale deseni kullanılmıştır. Müdahale deseninde; nicel kısımda tek gruplu ön/son test deneysel bir yöntem ve nitel kısımda ise tematik analiz yapılmıştır. Çalışmaya, Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nde görev yapan 19 öğretmen ve farklı üniversitelerden 12 akademisyen toplam 31kişi gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcılar için, DEHB hakkında 20 seanslık bir IEP hazırlanmıştır. IEP, farklı disiplinlerde görev yapan, 14 öğretim elemanı tarafından çevrimiçi (TEAMS) sunulmuştur. Katılımcılara DEHB hakkında çoktan seçmeli 20 sorudan oluşan bir bilgi değerlendirme anketi eğitim öncesi/sonrası yapılmıştır. İstatistiksel değerlendirmelerde; nicel kısımda Wilcoxon testi ve nitel kısımda ise tematik analiz kullanılmıştır. Hem akademisyenlerin(p=0.03), hem de öğretmenlerin(p=0.001) eğitim sonrası DEHB hakkındaki bilgi birikimleri anlamlı bir şekilde geliştiği tespit edilmiştir. Ayrıca, katılımcıların DEHB olan öğrencilerine bakış açılarının geliştiği ifade edilmiştir. Adana İli'nde kesitsel olarak yapılan bu IEP'nin, tüm Türkiye genelinde öğretmenlere/akademisyenlere verilmesinin uygun olabileceği önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu, Dürtüsellik, Akran, Öğrenme Güçlüğü, Akademik Beceri

The Effect of an Interdisciplinary Education Program Including Attention Deficit/Hyperactivity Disorder on Teachers and Academicians

Abstract: This study was aimed to determine the effect of an interdisciplinary education program (IEP) that includes Attention Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD) on teachers and academics. We used intervention design from mixed methods (a single-group pre/post-test experimental method in the quantitative part, and thematic analysis in the qualitative part) in the study. 31people (19teachers working in Adana Provincial Directorate of National Education/12academics from different universities) participated in the study voluntarily. We prepared a 20-session IEP about ADHD for participants. 14faculty members working in different disciplines presented the IEP to participants. We applied a survey of 20questions to the participants about ADHD before/after the training. We used Wilcoxon test and thematic analysis in analysis. We determined that the knowledge of both academicians(p=0.03) and teachers(p=0.001) about ADHD improved after the training. Additionally, participants stated that their perspectives on students with ADHD improved. We can suggest that IEP may be appropriate to be given to teachers/academics throughout Türkiye.

Keywords: Attention Deficit and Hyperactivity Disorder, Impulsivity, Peer, Learning Disability, Academic Ability

Geliş Tarihi:05.04.2024 Kabul Tarihi: 09.08.2024 Makale Türü: Araştırma Makalesi

[1] Çukurova Üniversite, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Adana, Türkiye, e-posta: gince@cu.edu.tr, ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3438-3241

[2] Çukurova Üniversite, Spor Bilimleri Fakültesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana, Türkiye, e-posta: nurcantuncc@gmail.com, ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3196-2619

Atıf için/ To cite:
İnce, G., & Yıldırım, N. (2924). Dikkat Eksikliği/Hiperaktivite Bozukluğunu İçeren İnterdisipliner Eğitim Programının Öğretmenler ve Akademisyenler Üzerine Etkisi. *Yaşadıkça Eğitim, 38*(3). https://doi.org/10.33308/26674874.2024383767

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB), genellikle çocukluk döneminde başlayan ve yetişkinlikte devam eden nörogelişimsel bir durumdur. DEHB, bireyin akademik becerilerinde fonksiyonel bozukluğa neden olduğu gibi günlük yaşamının birçok alanını olumsuz etkileyebilen dikkat, hiperaktivite ve dürtüsellik semptomları göstermektedir (Sedgwick-Müller ve diğerleri, 2022). DSM-V kriterlerine göre DEHB'de Dikkatsizlik, Hiperaktivite/dürtüsellik ve bileşik tip olarak 3 alt tipi olduğu bildirilmektedir (Eryılmaz & Üstündağ-Budak, 2019). İlkokul çağındaki 20 çocuktan birinin DEHB teşhisinin konulduğu bildirilmektedir (Fabiano ve diğerleri, 2022). Diğer bir alan yazında ise tüm dünyada DEHB görülme sıklığının çocukluk ve ergenlik döneminde %5-7.1, yetişkinlikte ise %2.5 olduğu vurgulanmaktadır (Gül & Öncü, 2018).

Günümüzde DEHB, yetişkinlikte hafifleyen dikkatsizlik, hiperaktivite ve dürtüsellik semptomlarıyla birlikte, esas olarak bir çocukluk bozukluğu olarak düşünülmektedir. Ancak, bu semptomların %60'nın çocukluk dönemi sonrasında da devam ettiği bildirilmektedir (Riboldi ve diğerleri, 2022). Bu durum, erişkin DEHB'yi dünya çapındaki genel popülasyonun %2,5'ini etkileyen yaygın bir bozukluk haline getirmektedir. Buna ek olarak, yaşam kalitesi üzerinde belirgin bir etkiye sahip olan yüksek komorbid durum (DEHB'nin neden olabileceği ek hastalıklar; anksiyete, tikler, davranış bozukluğu, obsesif kompulsif bozukluklar, öğrenme güçlükleri, duygu durum bozukluğu ve madde kullanımı vb.) oranları DEHB ile ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bu da akademik başarı dahil olmak üzere çeşitli alanlarda işlev yetersizliğine yol açabilmektedir (Riboldi ve diğerleri, 2022; Coşkun & Kaya, 2015). DEHB olan bireylerin fonksiyonel yetersizlikleri ile başa çıkmada; evde aileye, okulda ise öğretmen ve akranların desteğine ihtiyaç duymaktadır. Ancak toplum tarafından bilgi yetersizliğine bağlı olarak DEHB'li çocukların davranış bozukluklarının yanlış yorumlanması, sıklıkla okullarda öğretmenlerin ve akranların DEHB'li çocuklardan uzaklaşmalarına ve onları reddetmelerine neden olabilmektedir (Ewe, 2019). Hem aile eğitiminde hem de akran eğitiminde öğretmen önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, ebeveynlerin ve öğretmenlerin DEHB olan çocuğa nasıl yaklaşmaları ve nasıl destek vererek onları yönlendirmeleri gerektiği konularında profesyonel destek almalarının büyük önem taşıdığı bildirilmektedir (Selçuk, 2023). Karadağ ise yaptığı çalışmasında, okullarda öğretmenlerin çoğunun ruhsal hastalıklar hakkında bilgi eksiklerinin olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, çocukların yararı için multidisipliner bir yaklaşım ile sorunların çözümlemesine gidilmesinin uygun olacağı, okullarda rehber öğretmenler, psikologlar ve sosyal çalışmacıların da okul ruh sağlığı ekibinin bir parçası olması gerektiğini vurgulamuştır (Karadağ, 2023). Bu nedenle öğretmen ve öğretmen yetiştiren eğitmenlerin DEHB hakkında geniş bir bilgiye sahibi olması elzemdir. Sistematik bir alan yazın çalışmasında; kaynaştırma/bütünleştirme (bütünleşik) ortamlarında DEHB olan bireylerin iletişim kurmada, tipik gelişim gösteren akranlarına göre öğretmenlerini daha az yakın hissettikleri bildirilmiştir (Ewe, 2019). Bağlanma teorisine göre, öğretmenlerin de DEHB olan öğrencileriyle ilişkilerinde diğer öğrencilerine göre daha az duygusal yakınlık, daha az iş birliği ve daha fazla çatışma yaşadıkları vurgulanmıştır. Öğretmenlerin DEHB öğrencilerini reddetmesi, yalnızca okul başarısızlığı için değil, aynı zamanda akran dışlaması ve reddi için de bir risk faktörü oluşturarak DEHB'li bireyin düşük benlik saygısı ve yalnızlığına yol açabilmektedir (Ewe, 2019). Öğrenci-öğretmen ilişkisi, öğrencinin başarı veya başarısızlığına dayanan bir temel oluşturması açısından öğrenme için birincil koşul olarak görülmesi gerektiği belirtilmektedir (Camp, 2011). Ayrıca alan yazına bakıldığında; öğretmenlerin genellikle DEHB'nin tam olarak ne olduğu ve bu durumun öğrencilerinin sosyal ve akademik başarılarını nasıl etkileyebileceği hakkında bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir (Gwernan-Jones ve diğerleri, 2016; Ljusberg, 2011) Öğretmenlerin DEHB hakkındaki bilgileri, yalnızca DEHB'yi açıklamak olmamalıdır. Aynı zamanda öğretmenlerin DEHB'li çocuklarla sınıf ortamında ikili ilişkilerden beklentilerinin nasıl yorumlanması gerektiğinin bilinmesi önemlidir. Bunun için bu çocukların kişisel ve davranışsal özellikleri hakkında bilgilendirilmesi gereklidir (Ewe, 2019). Böylece DEHB olan çocukların sınıf içi davranışlarının, akranlarından neden farklı olduğunun öğretmenler tarafından fark edilmesi, çocuklarla uygun iletişimin daha iyi kurulmasına ve çocukların eğitimlerinde farklı öğretim tekniklerinin daha bilinçli kullanılmasına katkı sağlayabileceği vurgulanabilir. Ayrıca, öğretmenlerin DEHB hakkında geniş bir bilgi birikimine sahip olması, DEHB olan çocukların güçlü yönlerinin daha kolay tespit edilmesinde, akran ve aileler tarafından DEHB olan çocuğun daha kolay kabul edilmesinde rehber olacaktır. Bu nedenle, özellikle öğretmenlerin DEHB hakkında bilgi birikimlerini artırıcı teorik ve uygulamalı etkinliklerin önemi vurgulanabilir. Alan yazın incelendiğinde DEHB'nin tedavisinin olmadığı belirtilmektedir (Anand, 2024;

Bergey, 2024). Ancak, DEHB olan bireylerin semptomlarını düzenleyici, yaşam kalitelerini artırıcı ve topluma daha iyi entegre olabilmelerini sağlayıcı müdahalelerin olduğu bildirilmektedir. Bu müdahalelerden biri de medikal tedavidir.

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu olan bireylere kullanılan medikal tedavinin çocukların özellikle davranış problemleri üzerinde etkili olduğu bildirilmektedir (Bustamante ve diğerleri, 2022). Ancak, toplum temelli örneklemlerde, ilacı bırakma süresinin ortalama dört ay kadar düşük olduğu ve 5 çocuktan 1'inin ilk reçeteden sonra ilacı bıraktığı tahmin edildiği bildirilmektedir. Bu nedenle tedavi edilmeyen çocukların, yetişkinliğe kadar devam eden uzun vadeli sağlık, sosyal ve akademik problemler yaşadıkları vurgulanmaktadır. DEHB'li çocuklarına düzenli ilaç kullanımının önemi hakkında ailelere verilen uzun süreli eğitimin, medikal tedavi sürecini uzatabildiği belirtilmektedir (Bustamante ve diğerleri, 2022). Ayrıca, bu dönem içerisinde medikal tedaviyi tamamlayıcı uygulamalara da ihtiyaç duyulabilmektedir. DEHB de medikal tedaviyi tamamlayıcı farklı disiplinlerde uygulamalar kullanılmaktadır. Bu farklı disiplinler eğitim, spor ve sanat alanlarını kapsamaktadır. Her disiplin, kendi alanıyla ilgili DEHB'yi destekleyici çalışmaları uygulamaktadır. Bu nedenle özellikle öğretmenlerin, DEHB olan çocuğa sahip ebeveynleri çocuklarının özellikleri konusunda bilinçlendirmesi, iş birliği yapması ve bu interdisipliner uygulamalardan haberdar etmesi büyük önem taşımaktadır. Öğretmenlerin bunu yapabilmesi için DEHB hakkında bilgi birikimlerinin tespit edilmesi ve DEHB hakkında bir interdisipliner eğitim programının uygulanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü bünyesinde kaynaştırma eğitimi alan bireylerin eğitimlerine yönelik öğretmenlere birçok kursun verildiği görülmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2024). Ancak, DEHB'ye yönelik interdisipliner alanlar ile ilgili kapsamlı bir eğitimin verilmediği görülmüştür. İnterdisipliner alan uzmanları (hekim, sanat eğitmeni, spor bilimci, fizyoterapist, çocuk gelişimci, özel eğitimci) DEHB olan bireylere yönelik çalışmalar yürütmektedir. Fakat her disiplin kendi alanına özgü DEHB üzerine yapılan etkinlikleri bilmesine rağmen, farklı disiplinlerde yapılan eğitim faaliyetlerinin ne olduğuyla ilgili bilgi sahibi olmadığı görülmüştür. Bu nedenle farklı disiplinlerde uygulanan eğitim faaliyetlerinin tek bir eğitim programı altında birleştirilmesi, öğretmenlerin ve akademisyenlerin bilgi birikimlerine daha fazla katkı sağlayabileceği görüşü oluşmuştur. Eğitmenlerin, farklı disiplinlerde öğrenilen bilgileri kendi alanlarına aktararak uyarlayabilmeleri sağlanabilir. Böylece, öğretmenlerin derslerini daha aktif yapmaları ve öğrenimin daha kısa sürede gerçekleşebileceği ön görülmektedir. Bu arada DEHB olan öğrencilerinin derslerine olan tutumlarını ve ders içi davranış farklılıklarını daha iyi anlamalarının sağlanabileceği düşünülmektedir. Öğretmenlerin DEHB olan çocukları daha iyi anlamaları ise, bu çocukların akranları ve aileleri ile olan ilişkilerini de olumlu etkileyebileceği varsayımından yola çıkarak böyle bir eğitimin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ulusal ve uluslararası alan yazında böyle bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durum, çalışmamızın özgün değeridir.

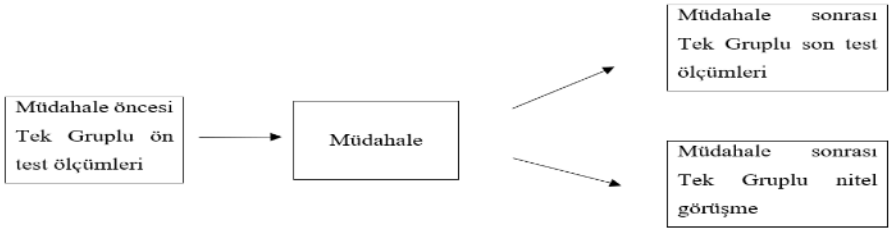
Bu bağlamda, bu araştırma Dikkat Eksikliği/Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB)'nu içeren interdisipliner eğitim programının (IEP) öğretmenler ve akademisyenler üzerine etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem, araştırma sorularını yanıtlamak için hem nicel hem de nitel verilerin toplanmasını, analiz edilmesini ve bütünleştirilmesini içeren bir araştırma prosedürü olarak tanımlanmaktadır (Creswell & Zhang, 2009). Ayrıca, çalışmada tek bir yöntem ile ulaşılamayan açıklamayı elde etmek amacıyla ikinci bir yönteme ihtiyaç duyulması nedeniyle karma yöntem araştırmasının kullanmanın gerekliliği bildirilmektedir (Creswell ve diğerleri, 2011). Bu çalışmanın deseni; çalışmanın deneysel olması nicel verilerin kullanılması ve uygulanan eğitim programının içeriğinin sorgulanması ise nitel verilerin de kullanılmasını gerektirmektedir. Bu nedenle gelişmiş karma yöntemlerden müdahale deseni şeklinde yapılmıştır (Avcı ve diğerleri, 2018). Müdahale deseni, deneysel bir çalışmaya yani nicel olarak elde edilen verilere nitel verinin çalışma öncesi, esnası ya da sonrasında eklenmesi ile oluşturulan bir temel karma yöntem olarak açıklanabilir. Nitel veri, müdahale yapılan faaliyetlerin katılımcılara olumlu ya da olumsuz etkilerinin olup olmadığı gibi hususlarda derinlemesine bilgilendirme yapmada kullanılabilir

(Creswell, 2017). Çalışmanın müdahale deseni Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Çalışmanın müdahale deseni

Gelişmiş karma yöntemlerden müdahale deseninde yapılan çalışmanın nicel kısmında tek gruplu ön/son test desenli deneysel yöntem kullanılmıştır. Çalışmada, tek gruplu ön test ve son test deseninde seçkisizlik ve eşleştirme yoktur (Zan ve diğerleri, 2020). Tablo 1 de tek gruplu ön /son test desen örneğinin nasıl olduğu sunulmuştur.

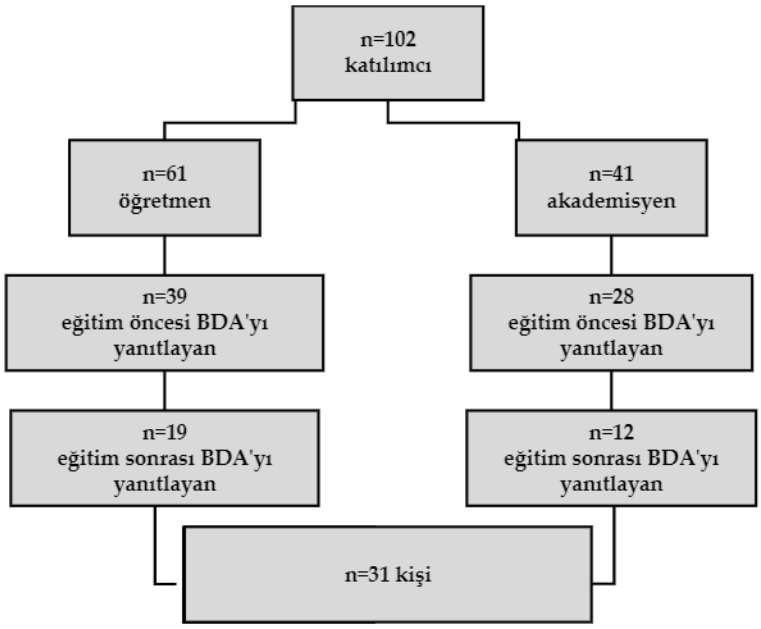
Tablo 1. *Tek Gruplu Ön / Son Test Desen Örneği*

Grup	Ön-test	İşlem	Son-test
Araştırma grubu 12 akademisyen 19 öğretmen Toplam= 31 kişi	DEHB ye yönelik bilgi değerlendirme anketi (BDA) (Bağımlı değişken)	1 haftalık (20 seans) interdisipliner eğitim programı (Bağımsız değişken)	DEHB ye yönelik bilgi değerlendirme anketi (BDA) (Bağımlı değişken)

Nitel kısımda ise; katılımcılara yarı yapılandırılmış sorular yöneltilmiştir. Bu soruların içeriğinde; eğitim programı ile ilgili en çok ve en az faydalı buldukları konular, meslektaşlarına bu eğitimi tavsiye edip etmeyecekleri sorgulanmıştır. Verilen yanıtlar doğrultusunda sonuçlar tematik analiz ile değerlendirilmiştir.

Araştırma Katılımcıları

Katılımcılar, Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okullardan seçilen ve DEHB olan çocuklara kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi veren gönüllü öğretmenlerden (beden eğitimi öğretmeni, resim öğretmeni, müzik öğretmeni, okul öncesi öğretmeni, sınıf öğretmeni vb.) oluşmaktadır. Üniversitelerde görev yapan (Spor Bilimleri Fakültesi, Devlet Konservatuvarı ve Eğitim Fakültesi'nde öğretmen yetiştiren resim öğretmenliği, müzik öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, sınıf öğretmenliği alanlarında) gönüllü akademisyenlerden oluşmaktadır.

Şekil 2. Katılımcıların çalışma akış şeması

Ayrıca, öğretmen grubunun seçiminde olasılıklı olmayan örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Öğretmen seçiminde ölçütler, Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile paylaşılmıştır. Eğitimlere katılan öğretmenler Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün görevlendirmesi ile gerçekleştirilmiştir. Akademisyenlerin seçiminde ise, yine ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca, farklı üniversitelerde özel gereksinimli bireylere yönelik çalışan akademisyenlere ulaşabilmek amacıyla kartopu yöntemi tercih edilmiştir.

Öğretmenlerin Çalışmaya Dahil Edilme Ölçütleri

- Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda görev yapan ve DEHB olan çocuklara kaynaştırma eğitimi veren öğretmen olmak.
- Eğitime gönüllü olarak katılmak.
- Sınıf öğretmeni, psikolojik danışman ve rehberlik öğretmeni, beden eğitimi öğretmeni, resim/görsel sanatlar öğretmeni, müzik öğretmeni, okul öncesi öğretmeni olmak.

Akademisyenlerin Çalışmaya Dahil Edilme Ölçütleri

- Özel gereksinimli öğrencisi olan akademisyenler olması (spor bilimleri, güzel sanatlar, özel eğitimciler ve eğitim fakültelerinde öğretmen yetiştiren resim öğretmenliği, müzik öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, sınıf öğretmenliği ve spor-sağlık alanlarında çalışan)
- Eğitime gönüllü olarak katılmak.

Çalışmaya katılan tüm katılımcıların, çalışmanın ayrıntılarından bahsedilen "Aydınlatılmış Onam Formu" imzalaması sağlanmıştır.

Araştırmada Kullanılan İnterdisipliner Eğitim Programı ve Veri Toplama Araçları

Farklı disiplinlerde görev yapan öğretmen ve akademisyenlere DEHB olan öğrencilere yönelik bilgilendirme eğitim programı hazırlanmıştır. Bu program aşağıda sunulmuştur.

Dikkat Eksikliği Ve Hiper Aktivite'ye Yönelik İnterdisipliner Eğitim Programı

Katılımcılara, farklı disiplinlerde (tıp, müzik, resim, fiziksel aktivite, drama vb.) DEHB hakkında bilgilendirme (tıp fakültesi çocuk psikiatri bölümünden bir öğretim üyesi tarafından verildi. DEHB tanımı, türleri, nedenleri, medikal tedavi yöntemleri vb. Ayrıca özel eğitimci ve çocuk gelişimciler tarafından ebeveyn, akran eğitimi ve iş birliği için öğretmenlere öneriler, DEHB'de özgüven, sosyal beceri ve özdenetim yöntemleri, bireyselleştirilmiş eğitim, DEHB'de başarıya götüren stratejiler vb. konularında bilgilendirmeler yapılmıştır) ve DEHB olan bireylere uygulanan, medikal tedaviyi tamamlayıcı yöntemleri (eğitim, fiziksel aktivite, müzik, resim, drama vb.) içeren 20 seanslık bir eğitim programı (teorik-uygulamalı) Teams üzerinden çevrimiçi olarak verilmiştir. Her bir seans 60dk dan oluşmuştur. Tüm eğitimlerde teorik bilgi verilmiştir. Bazı uygulama gerektiren eğitimlerde ise ekran karşısında canlı performans tüm katılımcılar ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Çevrimiçi eğitim; 14 öğretim elemanı [1 çocuk psikiyatri uzmanı, 2 spor eğitim uzmanı, 2 uzman fizyoterapist, 3 çocuk gelişim uzmanı, 2 özel eğitim uzmanı, 2 güzel sanatlar (resim ve müzik alanında) uzmanı, 2 okul öncesi eğitim uzmanı] tarafından verilmiştir. Tüm eğitim bir hafta içerisinde tamamlanmıştır. Her gün 4 seans uygulanmıştır. Katılımcı öğretmenler, akademisyenler ve eğitimi veren akademisyenlerin uygun olabilecekleri ortak bir zaman aralığı yaratmak amacıyla eğitim çevrimiçi yapılmıştır. Milli Eğitim İl Müdürlüğü öğretmenlerin en fazla gönüllü katılım sağlayabilecekleri haftanın ara tatil dönemi olabileceğini belirtmiştir. Katılımcı ve eğitimci akademisyenlerin eğitim sürecine katılabilme saatlerinin mesai sonrası saatler olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca covid dönemi sonrası milli eğitim ve üniversitelerde çevrimiçi sistemin daha aktif kullanılabilmesi çevrimiçi eğitimin daha etkili olabileceği görüşünü oluşturmuştur.

Çalışmada kullanılan DEHB hakkında interdisipliner eğitim programının konu başlıkları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. *Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Hakkında İnterdisipliner Eğitim Programı Konu Başlıkları*

1.	Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) Hakkında Genel Bilgiler
2.	DEHB olan Bireylerde Ebeveyn ve Akran Eğitimi/İş Birliği için Öğretmenlere Öneriler
3.	DEHB'de Özgüven, Sosyal Beceri ve Özdenetim Kazanılmasına Yönelik Çalışmalar
4.	DEHB'de Temel Hareket Becerileri ve Uyarlanmış Fiziksel Aktivite Programı
5.	DEHB'de Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı
6.	DEHB'de Başarıya Götüren Stratejiler
7.	DEHB'de Mindfulness Uygulamaları
8.	DEHB ve Müzik Eğitimi
9.	DEHB'de Eğitici Drama Etkinlikleri
10.	DEHB'de Çocuk Merkezli Oyun Terapisi
11.	DEHB olan Çocuğun Eğitiminde Uygulanabilecek Farklı Sportif Aktiviteler ve Eğitsel Oyunlar
12.	DEHB'lerle Sanat Atölyeleri
13.	DEHB'de Orff-Schulwerk Yaklaşımı ve Beden Perküsyon Egzersizleri
14.	DEHB'de Montessori Eğitim Uygulamaları
15.	DEHB ve Sportif Aktivite ile Terapi Yaklaşımları

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Hakkında İnterdisipliner Eğitim Programı İçeriği (İnce, 2022)

Eğitim programı hazırlanırken alan yazında bulunan ve DEHB ile ilgili yurtiçi ve yurtdışı çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalarda kullanılan eğitim modelleri ve uygulamaları temel alınarak program çerçevesi oluşturulmuştur. Sonrasında bu dersleri verebilecek alanında uzman akademisyenler ile görüşülerek ders başlıkları ve içerikleri belirlenmiştir. Eğitim programı içeriğinde teorik ve uygulamalı 60dk. dan oluşan 20 seanslık dersler verilmiştir. 15 konu başlığı altında verilen eğitimin; %40'ında uygulama (6 konu başlığı) yaptırılmıştır. Tüm eğitimlerde teorik bilgi verilmiştir. Bazı uygulama gerektiren eğitimlerde ise ekran karşısında canlı performans tüm katılımcılar ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Uygulamaların süresi, eğitimin içeriği ile ilgili olarak 20-30dk arası sürmüştür. ***Teorik çerçevede;*** öğretmenlere ve akademisyenlere DEHB'nin sadece çocuklarda dikkat eksikliği sorunu ya da aşırı hareketlilikten ibaret olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca, DEHB olan çocuklardaki davranış bozukluklarının ve akademik beceri sınırlılıklarının sadece tembellik, sakarlık, şımarıklık ya da saygısızlık olarak ifade edilmesinin doğru olmadığı vurgulanmıştır. Bu sınırlılıkların, DEHB olan çocukların beyninin prefrontal bölgesindeki yönetici fonksiyonlar (dikkat, karar verme, dürtü kontrol, çalışan bellek, problem çözme, bilişsel esneklik, planlama, organize olma vb.) işlev bozukluklarından kaynaklandığı ya da epinefrin, norepinefrin, dopamin gibi katakolaminlerin eksikliklerinden oluşabileceği bildirilmiştir. DEHB olan bireylere bireyselleştirilmiş eğitim programlarının nasıl hazırlanması ve uygulanması konularında bilgilendirme yapılmış ve örnek programlar tartışılmıştır. DEHB olan bireylerle iletişim kuran öğretmen, akran ve ailelere öneriler verilmiştir. DEHB olan bireyleri başarıya götüren stratejiler [Örneğin; çocukların sorunlu davranışlarını devamlı eleştirmek ya da ikaz etmek yerine, onların uygun ve yerinde yaptıkları davranışlarına odaklanarak pekiştireç (aferin, harikasın, çok güzel bir iş başardın vb.) kullanmak. Yine sınıf kurallarının öğrenciler ile birlikte belirlenmesini sağlamak vb.] sağlamak gibi bilgiler paylaşılmıştır. DEHB da özgüven, sosyal beceri ve öz denetim sorunlarının çözümüne ilişkin bilgilendirmeler yapılmıştır. Yine DEHB olan bireylerde temel hareket becerilerinin sıkıntılı olması nedeniyle uyarlanmış fiziksel aktivite programlarının nasıl hazırlanıp uygulanacağı konuları ifade edilmiştir. ***Uygulamalı çerçevede ise;*** müzik (hangi müzik ritimlerinin DEHB üzerine olumlu etkilerinin olduğunun bildirilmesi. Yine çocuklarda beden perküsyon egzersizlerinin müzik eşliğinde ritimle yapılması vb.), sanat (DEHB semptomlarını azaltabileceği öngörülen farklı resim ve stop motion uygulamaları vb.) ve farklı fiziksel aktiviteler (Orff-Schulwerk yaklaşımı ve Beden Perküsyon Egzersizleri, Oyun terapi, Eğitici drama, Mindfullness, Eğitsel Oyunlar vb.) katılımcılar ile çevrimiçi uygulanmıştır.

Katılımcılara Kullanılan Bilgi Değerlendirme Anketi

Katılımcılara, DEHB hakkında çoktan seçmeli 20 sorudan oluşan bir bilgi değerlendirme anketi (BDA) hazırlanmıştır. Bu değerlendirme anketi soruları; eğitim programında sunum yapan öğretim elemanlarının aktardıkları konuları içermektedir. Bu değerlendirme anketi soruları oluşturulduktan sonra alanında uzman kişilerden görüş alınarak (sunum yapan kişilerden kendi konularını içeren 2 adet çoktan seçmeli soru istenmiştir. Sorulardan 20 soruluk BDA oluşturulmuştur. Bu soruların yazım uygunluğu için sonrasında bir

türk dili ve edebiyatı öğretmenine danışılmıştır) son hali verilmiştir. Anket soruları, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların özellikleri ile ilgili genel bilgiler sorgulanmıştır. İkinci bölümde ise 20 sorudan oluşan interdisipliner eğitimle ilgili çoktan seçmeli sorular yöneltilmiştir.

Örnek soru:

Aşağıdakilerden hangisi DEHB olan çocuklarda kullanılan, uygulamalı davranış analizine dayalı davranış azaltma tekniklerinden biridir?

a. Birincil pekiştireç
b. Olay kaydı
c. İşlevsel değerlendirme
d. Ayrımlı pekiştirme
e. Akran aracılı öğretim

Eğitim öncesi ve sonrasında bu anket soruları katılımcılara uygulanmıştır. Katılımcıların DEHB hakkındaki bilgi birikimleri ve eğitim sonrası kazanımları değerlendirilmiştir.

Katılımcılara Kullanılan Yarı Yapılandırılmış Sorular

Katılımcılara bu eğitimin etkinliğini ortaya koymak amacıyla araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış sorular hazırlanmıştır. Bu yarı yapılandırılmış sorular, iki alan (eğitim bilimleri alanında uzman ve türk dili ve edebiyatı alanında uzman) uzmanına danışılarak düzenlenmiştir. Bu sorular; katılımcıların eğitim programı ile ilgili en çok ve en az faydalı buldukları konular ve eğitime dair genel görüşlerini içermektedir. Bu çalışmada, araştırma amacına uygun olarak, toplanan nitel veriden ortaya çıkacak temaların sıklığı (frekansı) yerine çeşitliliği önemsendiğinden tematik analiz tercih edilmiştir. (Başarıcı & Seferoğlu, 2021; İnce ve diğerleri, 2023)

Araştırma Yayın Etiği

Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 93 karar no ve 130 sayılı onayı alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Katılımcılara eğitim öncesi 20 sorudan oluşan bilgi değerlendirme anketi bir link kullanmaları istenerek eğitim öncesi doldurulmuştur. 1 hafta (20 seans / her bir seans 60dk.) sonrasında katılımcılara bilgi değerlendirme anketi tekrar uygulanmıştır. Ayrıca, yarı yapılandırılmış sorular katılımcılara yöneltilerek yanıtlar kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler her bir katılımcı için 8-10dk arasında sürmüştür. Tematik analiz için alınan kayıtlar yazı şeklinde kaydedilerek kodlamalar oluşturulmuştur. Oluşturulan kodlamalardan da temalar tespit edilerek yorumlanmıştır. Araştırma güvenirliği için tüm araştırmacılar kodlama ve temaları oluşturmuş, sonrasında bir araya gelerek tartışılmıştır.

Yarı yapılandırılmış sorular aşağıda verilmiştir:

1. DEHB'ye yönelik interdisipliner eğitimde en çok faydalı bulduğunuz konular hakkında düşünceleriniz nelerdir?
2. DEHB'ye yönelik interdisipliner eğitimde en az faydalı bulduğunuz konular hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
3. DEHB'ye yönelik interdisipliner eğitimine yönelik önerileriniz nelerdir?

Verilerin Analizi

Çalışmada karma yöntem kullanıldığı için 2 farklı veri analizi kullanılmıştır. Nicel kısım için SPSS 21 paket programından yararlanılmıştır. SPSS paket programında tek gruplu ön/son test karşılaştırılmasında verilerin normal dağılımına bakılmıştır. Veriler normal dağılmadığı için non-parametrik grup içi testlerden

wilcoxon testi yapılmıştır. Katılımcıların özellikleri ile ilgili genel bilgiler için ortalama, standart sapma ve frekans dağılımları yine aynı programda yapılmıştır. Nitel kısımda ise yarı yapılandırılmış sorulardan elde edilen bulgular, tematik analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir.

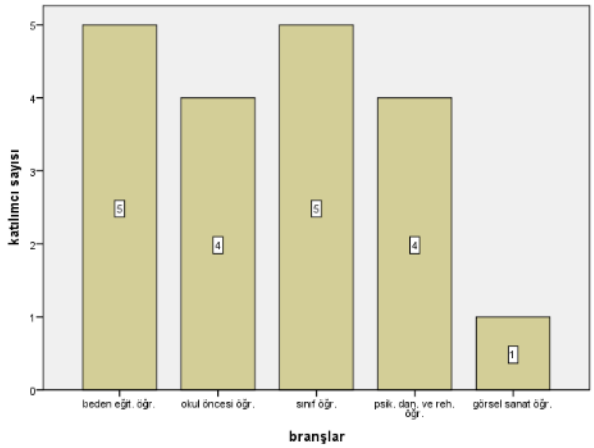
Bulgular

Katılımcıların özellikleri ile ilgili genel bilgiler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. *Katılımcıların Özellikleri İle İlgili Genel Bilgiler*

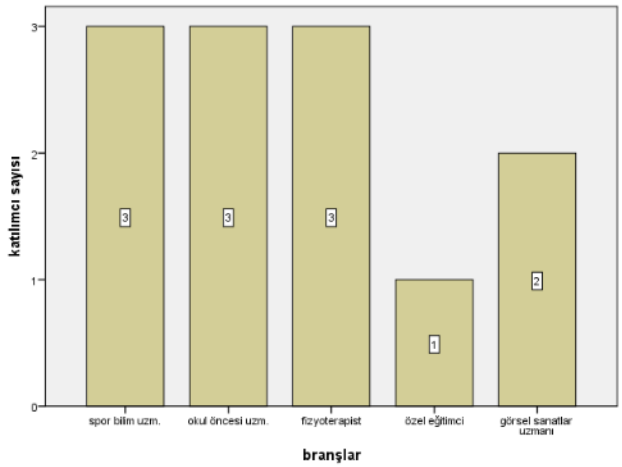
Katılımcı Bilgileri	Katılımcılar	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma
Katılımcıların mesleklerinde çalışma yılı	Akademisyen	12	9,17	6,86
	Öğretmen	19	12,54	7,22
Eğitime katılma süreleri gün sayısı	Akademisyen	12	4,00	1,13
	Öğretmen	19	4,16	1,30

Çalışmaya katılan bireylerin dağılım sayılarına bakıldığında 12 akademisyen ve 19 öğretmen olduğu görülmüştür. Katılımcıların mesleklerindeki çalışma yıllarına bakıldığında ise; akademisyenlerin 9.17±6.86yıl, öğretmenlerin ise; 12.57±7.22yıl olduğu tespit edilmiştir. Eğitime katılım gün sayılarına bakıldığında ise; akademisyenlerin (4.00±1.13gün) ve öğretmenlerin (4.16±1.30gün) eğitime katılma sürelerinin benzer olduğu bulunmuştur. Öğretmenlerin branşlara göre dağılımları Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. Öğretmenlerin branşlara göre dağılımları

Çalışmaya katılan öğretmenlerin branşlara göre dağılımlarına bakıldığında; %26.3 beden eğitimi öğretmeni, %21.1 okulöncesi öğretmenleri, %26.3 sınıf öğretmeni, %21.1 psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğretmeni, %5.3 görsel sanatlar öğretmeni olduğu tespit edilmiştir. Akademisyenlerin branşlara göre dağılımları Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 4. Akademisyenlerin branşlara göre dağılımları

Çalışmaya katılan akademisyenlerin branşlara göre dağılımlarına bakıldığında; %25 spor bilim uzmanı, %25 okulöncesi uzmanı, %25 fizyoterapist, %8.3 özel eğitimci ve %16.7 görsel sanatlar uzmanı olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın Nicel Bölümü

Katılımcı öğretmenlerin ön/son test bilgi düzeyi değerlendirme sonuçlarının karşılaştırılması Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. *Katılımcı Öğretmenlerin Ön/Son Test Bilgi Düzeyi Anket Sonuçlarının Karşılaştırılması*

Değerlendirme Anketi	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum	z	p
İlk Puan	19	57.89	16.53	20.00	80.00	-3.309	0.001*
Son Puan	19	72.89	16.10	25.00	100.00		

*p<0.05

Öğretmenlerin 20 seanslık eğitim sonrası DEHB hakkındaki bilgi birikimleri son test puanlarının (72.89±16.10) ön test puanlarından (57.89±16.53) yüksek çıkarak anlamlı bir farklılık göstermiştir (p=0.001).

Katılımcı akademisyenlerin ön/son test bilgi düzeyi anket sonuçlarının karşılaştırılması Tablo 5 de verilmiştir.

Tablo 5. *Akademisyenlerin Ön/Son Test Bilgi Düzeyi Anket Sonuçlarının Karşılaştırılması*

Değerlendirme Anketi	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum	z	p
İlk Puan	12	63.75	7.42	50.00	75.00	-2.153	0.03*
Son Puan	12	71.25	12.99	50.00	90.00		

*p<0.05

Akademisyenlerin 20 seanslık eğitim sonrası DEHB hakkındaki bilgi birikimleri son test puanlarının (71.25±12.99) ön test puanlarından (63.75±7.42) yüksek çıkarak anlamlı bir farklılık göstermiştir (p=0.03).

Çalışmanın Nitel Bölümü

İnterdisipliner eğitimin sonunda katılımcılara yarı yapılandırılmış sorular yönlendirilmiştir. Bu sorularda eğitim programı ile ilgili en çok ve en az faydalı buldukları kısımlar, eğitim hakkındaki önerileri ile ilgili konuları içermektedir.

Katılımcıların interdisipliner eğitim programına yönelik temaların dağılımı Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. *Katılımcıların İnterdisipliner Eğitim Programına Yönelik Temaların Dağılımı*

Temalar
Katılımcıların İnterdisipliner Eğitim Programı'nda en çok faydalı buldukları kısımlar
Katılımcıların İnterdisipliner Eğitim Programı'nda en az faydalı buldukları kısımlar
Katılımcıların İnterdisipliner Eğitim Programı için yaptıkları öneriler

Çevrimiçi yapılan interdisipliner DEHB ile ilgili eğitim programına dair katılımcılara yöneltilen yarı yapılandırılmış sorularda; katılımcıların en çok faydalı bulduğu kısımlara ilişkin yanıtları beş ana tema ve bu ana temalara ait alt tema ve kodlardan oluşmaktadır.

Katılımcıların eğitimde en çok faydalı buldukları yönleriyle ilgili yanıtlarında farkındalık teması öne çıkmaktadır. Katılımcılardan K-2 *"DEHB olan çocuklara uygulanabilecek alternatif aktiviteler konusunda ufkumun genişlediğini düşünüyorum."* şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Katılımcılardan K-18 *"Yakınımızda olup da fark edemediğimiz durumların anlatılması bakışımı değiştirdi"* ve K-28 *"DEHB konusunda genel bir bilgiye sahip olmamı sağladı ve bu alanda birçok şeyin yapılabileceğine dair farkındalığını kazandırdı."* ifadeleriyle DEHB olan çocukları fark etme ve onlar için yapılabilecekler konusunda farkındalık kazandıklarını belirtmişlerdir. Farkındalık ana temasına ilişkin alt tema ve kodların dağılımı Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7. *Farkındalık Ana Temasına İlişkin Alt Tema ve Kodların Dağılımı*

Ana tema	Alt tema	Kod	F	
			Öğretmen	Akademisyen
Farkındalık	Yaşamın içinde	Sosyal yaşamda DEHB olan ve olmayan tüm çocuklara farkındalıklı yaklaşım	17	11
	Sınıf ortamında	DEHB olan çocuklara farkındalıklı yaklaşım		

Katılımcıların eğitimde en çok faydalı buldukları yönleriyle ilgili yanıtlarında eğitmenler ile ilgili görüşleri de öne çıkmaktadır. Katılımcılardan K-3 *"Gayet açık bir şekilde her sınıfta yaşayabileceğim olaylardan örnek verdiler"* ifadesiyle eğitmenlerin deneyimli olduklarını vurgulamıştır. K-4 *"Konusunda uzman ve farklı eğitimcilerin yer alması merakı sürekli canlı tuttu."* şeklinde görüşünü ifade etmiştir. K-11 ise *"DEHB konusunun birçok farklı tarafının alanında uzman kişilerden 5 günlük süre içerisinde bir bütün olarak sunulmasını çok faydalı buldum."* görüşünü belirtmiştir.

Katılımcılardan K-12 *"Konuşmacılar içtendi ve yardımcı olmak konusunda istekliydi..."* ve K-14 *"Konuşmacıların hepsi alanında uzman ve deneyimliydi olabildiğince anlaşılır bir şekilde sunum yapıldı kısa sürede mümkün olduğunca çok bilgi aktarımı yapmaya çalıştılar tebrik ediyorum."* ifadeleriyle eğitmenlerin konularını anlatırken sergiledikleri tavırla ilgili memnuniyetlerini ifade etmişlerdir. Tablo 8'de Eğitmenler ana temasına ilişkin alt tema ve kodların dağılımı yer almaktadır.

Tablo 8. *Eğitmenler Ana Temasına İlişkin Alt Tema ve Kodların Dağılımı*

Ana tema	Alt tema	Kod	F	
			Öğretmen	Akademisyen
Eğitmenler	Alanında uzman	Eğitmenlerin alan bilgisi ve yetkinliği	17	11
	Deneyimli	Eğitmenlerin alanda yaşadıkları deneyimlere yer vermesi		
	Yardımcı	Eğitmenlerin konuları anlatırken öğretmeye istekli ve yardımcı olması		

Katılımcıların eğitimde en çok faydalı buldukları yönleriyle ilgili yanıtlarında konu içerikleri teması ön plana çıkmaktadır. Katılımcılardan K-16 eğitimin en faydalı yönü sorusuna *"konu içerikleri"* ve K-26 *"Hocalarımızın yetkinliği ve konuların içeriğini"* yanıtını vermiştir. K-2 ise, *"Sadece DEHB değil normal gelişim gösteren veya göstermeyen çocuklar için de uygulanabilecek bilişsel içerikli ve fiziksel katılımlı aktiviteler ve faydaları konusunda benim için çok anlamlı bilgiler içeriyordu."* şeklinde ifade etmiştir. Konu içerikleri ana temasına ilişkin alt tema ve kodların dağılımı Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9. *Konu İçerikleri Ana Temasına İlişkin Alt Tema Ve Kodların Dağılımı*

Ana tema	Alt tema	Kod	F	
			Öğretmen	Akademisyen
Konu içerikleri	Kapsamlı	Konuların birçok farklı yönden işlenmesi ve anlatılması	17	11
	Öğretici	Konu içeriklerinin ve materyallerinin öğrenmeyi kolaylaştırması		

Katılımcıların eğitimde en çok faydalı buldukları yönleriyle ilgili yanıtlarında eğitmenler tarafından sunulan uygulamalar ile ilgili görüşler de ön plana çıkmaktadır. Katılımcılardan K-5 *"Dikkat eksikliği olan bireylerin Müzik, Beden eğitimi, Drama vb etkinliklerle onlara nasıl faydalı olunacağını öğrendim."*şeklinde görüşünü ifade etmiştir. K-25 *"Etkinliğin uygulamalı kısmı ile neler yapabileceğimizi daha net anlamış oldık."* ve K-31 *"DEHB olan öğrencilerimizle gerçekleştirebileceğimiz drama etkinliklerinin, mindfulness tekniklerinin ve diğer yöntemlerin uygulamalı bir şekilde gösterilmiş olması oldukça faydalıydı."* ifadeleriyle eğitimde uygulamalara yer verilmesinin faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Uygulama ana temasına ilişkin alt tema ve kodların dağılımı Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10. *Uygulama Ana Temasına İlişkin Alt Tema ve Kodların Dağılımı*

Ana tema	Alt tema	Kod	F	
			Öğretmen	Akademisyen
Uygulama	Farklı pratikler	Sınıf içinde uygulanabilecek müzik, drama, mindfulness ve sportif aktivite örnekleri	17	11

	Dinamik ve akıcı	Video ve müzik aleti gibi materyallerin kullanılarak uygulama yapılması

Katılımcıların eğitimde en çok faydalı buldukları yönleriyle ilgili yanıtlarında farklı bakış açısı kazandıklarına ilişkin ifadeleri sıklıkla yer almaktadır. Katılımcılardan K-9 *"Günümüzde hızla yaygınlaşan DEHB bireylerine yönelik farklı bakış açılarının yöneltilmesi ve çeşitli yönlerden ele alınması."* ifadesiyle eğitimde en çok faydalı bulduğu kısmı belirtmiştir. K-10 *"DEHB olan bireylerin diğer alanlarla ilişkisine çok hâkim değildim. Sanat ile ilişkisi özellikle dikkatimi çekti."* ifadesiyle farklı disiplinlerden yararlanılabileceği konusunda bakış açısı kazandığını belirtmiştir. K-23 ise *"DEHB olan çocuklara multidisipliner bakış oluşturmamızı sağladı."* sözleriyle ifade etmiştir. Farklı bakış açısı ana temasına ilişkin alt tema ve kodların dağılımı Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11. *Farklı Bakış Açısı Ana Temasına İlişkin Alt Tema ve Kodların Dağılımı*

Ana tema	Alt tema	Kod	F	
			Öğretmen	Akademisyen
Farklı bakış açısı	Farklı disiplinler	Farklı disiplinlerden faydalanabileceğine ilişkin bakış açısı	17	11
	DEHB olan çocuklar	DEHB olan çocuklara ve onlar için hem sınıf içinde hem de sosyal hayatta yapılabileceklere ilişkin bakış açısı kazandırması		

Çevrimiçi yapılan interdisipliner eğitim programına dair yarı yapılandırılmış sorulardan katılımcıların en az faydalı bulduğu kısımlara ilişkin yanıtları iki ana tema ve bu ana temalara ait alt tema ve kodlardan oluşmaktadır.

Katılımcıların eğitimde en az faydalı buldukları yönleriyle ilgili yanıtlarında programın süresi ile ilgili yanıtlar ön plana çıkmaktadır. Katılımcılardan K-5 *"En az faydalı bulduğum bir şey yok ama dikkat algısının dağılmaması için etkinliğin daha uzun zaman dilimine yayılmasını dilerdim."* ve K-15 *"Gün içindeki süresi çok fazla, 10 iş gününe yayılıp günlük süresi %50 azaltılabilir"* ifadeleriyle program süresini uzun bulduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K-26 *"Molaların kısıtlı olması."* ve K-31 *"Molalara ayrılan sürenin az olması."* ifadeleriyle program süresine ilişkin görüşlerini belirtmişlerdir. Program süresi ana temasına ilişkin alt tema ve kodların dağılımı Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12. *Program Süresi Ana Temasına İlişkin Alt Tema ve Kodların Dağılımı*

Ana tema	Alt tema	Kod	F	
			Öğretmen	Akademisyen
Program süresi	Zaman dilimi	Eğitim programının 18.00 – 21.15 saatleri arasında olmasının katılımcılar açısından zorlayıcı olması	15	11
	Molalar	Sunumlar arası molaların katılımcılar açısından yetersiz bulunması		

Katılımcıların eğitimde en az faydalı buldukları yönleriyle ilgili yanıtlarında doküman paylaşımı teması yer almaktadır. Katılımcılardan K-21 *"Aldığımız eğitimi içeren bir kaynak olması iyi olurdu."* şeklinde ifade etmiştir. Doküman paylaşımı ana temasına ilişkin alt tema ve kodların dağılımı Tablo 13'de yer almaktadır.

Tablo 13. *Doküman Paylaşımı Ana Temasına İlişkin Alt Tema ve Kodların Dağılımı*

Ana tema	Alt tema	Kod	F	
			Öğretmen	Akademisyen
Doküman paylaşımı	Sunumlar	Eğitmenlerin sunumlarının katılımcılarla paylaşılmaması	15	11
	Görsel ve videolar	Eğitmenlerin kullandığı görsel ve videoların katılımcılarla paylaşılmaması		

Çevrimiçi yapılan interdisipliner eğitim programına dair öneriler bölümüne ilişkin yanıtları bir ana tema ve bu ana temaya ait alt tema ve kodlardan oluşmaktadır. Katılımcılardan K-21 *"Eğitimlerin hepsi çok güzeldi, ama akşamları 4-5 saatlik eğitim içerisinde sunumlara odaklanmakta zorlandığım oldu."* ve K-37 *"Daha uzun soluklu, DEHB'nin doğasını anlamamıza ve o çocuklar gibi düşünmemize yarayacak, katılımlı bir programa dönüştürülmesini isterim"* ifadeleriyle eğitim süresinin daha uzun zaman dilimine yayılmasını önermişlerdir.

Katılımcılardan K-2 *"Umarım eğitim bir dahaki sefere yüz yüze ve aktif katılımlı gerçekleşir."* ve K-5 *"Eğitimin yüz yüze ve daha uzun zaman diliminde verilmesi daha faydalı olur."* ifadeleriyle eğitimin ve eğitim esnasındaki uygulamaların yüz yüze olmasının verimi artıracağını vurgulamışlardır. Katılımcılardan K-9 *"Yüz yüze eğitimler yapılması durumunda etkinliklerde yer almayı isterim."* ve K-10 *"Umarım en kısa zamanda farklı konularda yine aydınlanabiliriz."* ifadeleriyle bu gibi eğitimlerin devamının gelmesi yönünde fikirlerini belirtmişlerdir. Öneriler ana temasına ilişkin alt tema ve kodların dağılımı Tablo 14'de yer almaktadır.

Tablo 14. *Öneriler Ana Temasına İlişkin Alt Tema ve Kodların Dağılımı*

Ana tema	Alt tema	Kod	F	
			Öğretmen	Akademisyen
Öneriler	Eğitim süresi	Eğitimin yoğun içeriği sebebiyle daha uzun zaman aralığına yayılması	7	8
	Eğitim ortamı	Eğitim ve uygulamaların yüz yüze yapılması		
	Süreklilik	Eğitimin devamının gelmesi		

Katılımcıların yanıtladığı çevrimiçi geribildirim formu sonucunda; katılımcılar verilen eğitim programının eğitim programı içeriği, eğitmenlerin yetkinlikleri ve kullandıkları öğretim yöntemleri açısından faydalı olduğunu ve DEHB olan öğrencilere karşı farkındalık kazanarak onlara olan bakış açılarını geliştirdiğini ifade etmişlerdir. Eğitimin yüz yüze ortamda yinelenmesi ve kapsamlı içeriğin daha uzun sürede sunulması yönünde önerilerde bulunmuşlardır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada hem nicel hem de nitel değerlendirmelerin kullanıldığı gelişmiş karma yöntemlerden müdahale deseni kullanılmıştır. Müdahale deseninde önce nicel veriler sonra ise nitel veriler tartışılmıştır. Araştırmanın nicel kısmında katılımcıların DEHB hakkındaki bilgi düzeylerinin değişip değişmediği test edilmiştir. Nitel kısımda ise tematik analiz ile uygulanan eğitim programının katılımcılar üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Ulusal ve uluslararası alan yazın incelendiğinde; öğretmenler ya da öğretmen yetiştiren akademisyenler üzerinde DEHB'ye yönelik böyle bir eğitim programına rastlanmamıştır. Bu nedenle, alan yazında DEHB'li öğrencilere yönelik yapılmış araştırma sonuçları ile çalışma tartışılmıştır.

Çalışmaya katılan bireylerin dağılım sayılarına bakıldığında 12 akademisyen ve 19 öğretmen olduğu görülmüştür. Katılımcıların mesleklerindeki çalışma yıllarına bakıldığında ise; akademisyenlerin 9.17±6.86yıl, öğretmenlerin ise; 12.57±7.22yıl olduğu tespit edilmiştir. Eğitime katılım gün sayılarına bakıldığında ise; akademisyenlerin (4.00±1.13gün) ve öğretmenlerin (4.16±1.30gün) eğitime katılma sürelerinin benzer olduğu görülmüştür.

Çalışmada eğitim öncesi ve sonrasında öğretmenlerin ve akademisyenlerin DEHB hakkındaki bilgi düzeyleri değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonuçlarına göre; öğretmenlerin 20 seanslık eğitim sonrası DEHB hakkındaki bilgi düzeylerinin son test puanlarının (72.89±16.10), ön test puanlarından (57.89±16.53) daha yüksek çıkarak anlamlı bir farklılık göstermiştir ($p=0.001$). Yine akademisyenlerinde son test puanlarının (71.25±12.99), ön test puanlarından (63.75±7.42) yüksek çıkarak anlamlı bir farklılık göstermiştir ($p=0.03$). Öğretmenlerin, okul ortamlarında DEHB olan çocukları yönetmek için her bir öğrencinin ihtiyaçlarını anlama becerisine sahip olmasının çok önemli olduğu bildirilmektedir (Gwernan-Jones ve diğerleri, 2016). Ayrıca, okullarda davranış bozukluğu (kural ihlalleri, akranlarla anlaşmazlık, öğretmene karşı istenmeyen olumsuz tutumlar) gösteren öğrenciler, sadece kendi bireysel öğrenme deneyimlerini değil, tüm sınıfın genel öğrenme atmosferini de olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durumda öğretmenlerin sınıf içi ve dışında öğrencilere yönelik uygun stratejiler geliştirmelerinin gerekliliği vurgulanmıştır (Anar ve diğerleri, 2024). Öğretmenlerin sınıf yönetimi çerçevesinde ne gibi öğrencilere yönelik istenmeyen davranışlarının olduğu ve bu davranışlara göre kullandıkları stratejiler konusunda da alan yazında güncel bir çalışma mevcuttur. Bu çalışmada, öğretmen görüşlerine göre; öğrencilerin sınıf içi istenmeyen davranışlarının, dikkat eksikliği ve bireyin hiperaktif durumları, kurallara uymama, küfürlü konuşma, çekingenlik ve izin almadan konuşma vb. şeklinde ifade edildiği bildirilmiştir. Bu durumlara yönelik öğretmenin ise; öğrenciyle konuşma, durumu yönetime bildirme, veliyle iletişime geçme, ceza ya da ödüllendirmeyi kullanma, bireyi yok sayma,

istenmeyen davranış gösteren bireye sorumluluk verme vb. stratejiler kullandığı belirtilmiştir (Korkmaz ve diğerleri, 2024). Ancak bu stratejilerin, öğretmenlerin var olan bilgi birikimlerine yönelik yaptıkları stratejilerden yola çıkıldığında doğruluğunun tartışılması gereği söylenebilir. Bu nedenle, yaptığımız interdisipliner eğitim programı ile öğretmen ve akademisyenlerin DEHB hakkındaki bilgi birikimlerine hem katkıda bulunulduğu hem de bu bilgi birikimleriyle daha hedefe odaklı stratejiler geliştirebilecekleri vurgulanabilir. Özellikle öğretmen ve öğretmen yetiştiren akademisyenlerin DEHB olan çocuklara nasıl yaklaşabilmeleri gereğinin ortaya konmasında, derslerde nasıl yöntemler ile kaynaştırma yapabilecekleri hususlarında yol gösterici olduğunu söyleyebiliriz. Yine alan yazında öğretmenlerin, "hiperaktivite" ile "dikkatsizliği" en zor öğrenci tipi davranışı olarak tanımlama eğiliminde oldukları bildirilmektedir. Bu aynı zamanda, öğretmenlerin bu tür davranışlar sergilemeyen öğrencilere göre bu tür öğrencilerle daha fazla çatışma ve daha az yakınlık kurmalarının nedeni gibi görünmektedir. Bu tür davranışlar, öğretmenler arasında genellikle disiplin dışı davranışlarla sonuçlanan olumsuz duygular yaratma eğilimindedir (Nurmi, 2012). Bu da olumlu bir öğrenci-öğretmen ilişkisini engelleme riski taşımaktadır. Ek olarak, öğretmen reddinin bu öğrenciler için akran reddi riskini artırdığını vurgulamaktadır (Murray & Greenberg, 2006). Bu interdisipliner eğitim programının öğretmen ve öğretmen adayı yetiştiren akademisyenlerin çok yönlü DEHB olan çocukları daha iyi anlamalarına katkı sağladığı düşünülmektedir. Diğer bir alan yazında, öğretmen-öğrenci ilişkisinin olumsuz yönlerinin akran ilişkilerini de olumsuz etkileyebileceği belirtilmiştir. Ayrıca, öğretmen-öğrenci ilişkisinin kalitesi, öğrenci davranışı ile akran ilişkileri arasındaki ilişkiye kısmen aracılık etmiştir. Öğretmenler için davranış sorunu yaşayan öğrencilerle ilişkilerindeki olumsuzlukların önlenmesi veya azaltılması, sınıf içi akran ilişkilerini olumlu yönde etkileyebilecektir (Endedijk ve diğerleri, 2022). Çalışmada kullanılan interdisipliner eğitim programın öğretmen davranışlarını olumlu etkileyebileceği ve bu durumun ise DEHB olan çocukların akran ilişkilerini de düzenleyebileceği görüşündeyiz.

Sınıf içi kurallarda; öğrencilerden hareketsiz oturmaları, sessiz olmaları ve konsantre olmaları gerektiğinde genellikle DEHB semptomlarını bu durumlar tetikleyebilmektedir. Öğrencilerin bunu yapmaya çalışması durumunda semptomları kötüleşebilmekte ve bu durum öğrencilerin benlik algısı ve özsaygısının yanı sıra öğretmenleri ve akranları ile olan ilişkilerine de zarar verebilmektedir (Gwernan-Jones ve diğerleri, 2016). Bu nedenle interdisipliner eğitim programında kullanılan farklı uygulamaları ders işlerken öğretmenlerin kısa aralar vererek bu uygulamaları eğlenceli bir şekilde yaptırması, özellikle DEHB olan çocukların dersten uzaklaşmasını engelleyecektir. Bu durum, sınıfın daha düzenli ve dikkatli bir şekilde dersi dinlemesine katkı sağlayabilecektir. Örneğin; öğretmenlerin İnterdisipliner Eğitim Programı çerçevesinde öğrendikleri mindfulness aktivitelerini öğrencilerine yaptırması, bu öğrencilerin beyinlerinde prefrontal korteks (odaklanma, dikkat ve karar vermede rol oynar), amigdala (duygusal tepki ve hafızada rol oynar) ve hipokampüs (hafıza ve öğrenmede rol oynar) gibi bölümlerde olumlu değişimler sağlanabilir (İnce, 2022). Ayrıca, yine ders sırasında kısa aralar vererek, brain break (beyin mola çalışmaları), brain gym (beyin cimnastiği egzersizleri), BADO (Baş, Ayaklar, Dizler ve Omuzlar) oyunu (dürtü kontrol ve çalışan belleği geliştirici), impuls kontrol aktiviteleri (dürtüleri kontrol etme aktiviteleri), life kinetik uygulamaları vb. yapılabilir. Böylece, öğrencilerin dürtüsellik durumlarında iyileşme görülebilir. Beynin prefrontal bölgesi aktifleşerek kognitif becerilere katkı sağlanabilir. Bu durum, ders içerisinde öğretilen bilgilerin kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe geçişini kolaylaştırabilir. Özellikle DEHB olan çocuklarda çalışan bellek gelişimine olumlu etki yapabilir (İnce, 2022). Buna ek olarak, öğretmenler derslerinde sanat terapi, müzik ve beden perküsyonu çalışmaları ile DEHB olan ya da öğrenme güçlüğü yaşayan çocuklarda dikkat, odaklanma, ritim duygusu, koordinasyon beceri kazanımları elde edilebilir (İnce, 2022). Bu çalışmaların ise çocukların akademik becerilerine katkısının büyük olabileceği söylenebilir.

Hiperaktivite ve dikkatsizlik, öğlen araları ve teneffüs zamanı gibi düşük yapılandırılmış ortamlarda da sergileniyor gibi görünüyor. Özellikle bu ortamlar genellikle öğrencilerin hiperaktivitesini ve dikkatini daha fazla besleyen yüksek düzeyde fiziksel aktivite içerdiğinden, DEHB'si olan öğrencilerin özdenetim göstermelerini zorlaştırdığı belirtilmektedir. Cezalandırıcı önlemler, eleştiri, olumsuz davranışsal yaptırımlar ve kapsamlı sözel yönergeler gibi davranış yönetimi genellikle DEHB olan çocuklar için etkisiz kalabilmektedir (Kapalka, 2008). Bu nedenle, bu öğrencilere yönelik bu tür olumsuz yönelimli etkileşimler, genel olarak kişilerarası ilişkilerde olumsuz güçlü duyguları tetikleyerek "karşı gelme" davranışını

artırabilmektedir. Bunun yerine, bu öğrencilerin başarılarını kolaylaştırmak için daha duyarlı bir şekilde iletişim kuran öğretmenlerin, daha yüksek beklentileri karşılayan öğrencilere sahip olabilecekleri belirtilmektedir (Ewe, 2019). Alan yazında davranış yönetimi müdahaleleri, ilaçsız müdahale olarak ifade edilmektedir. Ev tabanlı ve okul tabanlı müdahaleler olarak 2'ye ayrılır. Okul tabanlı müdahalelerde; günlük karne sisteminin kullanılması DEHB'li çocukların olumlu davranış sergilemesine katkı sağlayabilmektedir. DEHB olan her çocuk için günlük karne ayrı ayrı tasarlanır ve sınıfta gösterilen akademik ve/veya sosyal alanlardaki hedef sorunlu davranışları (örneğin, okul ödevlerini teslim etme, talimatları izleme, akranlarla iyi geçinme) içerir. Öğretmenler, günlük karnedeki her hedef davranış için günlük olarak eve gönderilen bir puan verir ve çocuğa okuldaki puanlarına göre evde ödüller verilir. Bu sistem, çocuğa sınıf davranışı hakkında sık ve anında geri bildirim sağlar ve ebeveynler ile öğretmenler arasında düzenli iletişimi kolaylaştırır. Ayrıca akran eğitimi, DEHB'li çocuklar için eğitim modülleri (bağımsızlık becerileri; akademik beceriler, öz bakım becerileri, günlük yaşam becerileri vb. ve sosyal beceriler; konuşma becerileri, alay etmeyle başa çıkma, arkadaşlık kurma, oyuna uyum sağlama vb.) verilebilmektedir (Pfiffner & Haack, 2014). Yaptığımız interdisipliner eğitim programındaki bireyselleştirilmiş eğitim programlarının, öğretim yöntemlerin, başarı stratejilerin ve uygulamaların öğretmenler tarafından sıklıkla kullanması, DEHB olan çocukların olumsuz davranış örüntülerinin düzenlenmesine olanak sağlayabileceğini vurgulanabiliriz. Ayrıca, öğretmenlere ve ailelere yapılmış olan DEHB hakkındaki önerilerin, akran ilişkilerinin düzenlenmesine de destek verebileceği düşünülmektedir (İnce, 2022). Bu durum, DEHB olan çocuklara, akademik olarak yüksek beklentileri karşılayabilecek öğrenciler olabilme fırsatı sunabilecektir.

Çalışmanın nitel kısmında katılımcılara uygulanan eğitim programının öğretmen ve akademisyenler üzerindeki etkileri tematik analiz ile değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda katılımcıların en çok faydalı bulduğu kısımlara ilişkin yanıtları beş ana tema ve bu ana temalara ait alt tema ve kodlar oluşturulmuştur:

Bu temalardan birincisi; DEHB hakkındaki farkındalık düzeyi ifade edilmiştir. Yaşamın içinde ve sınıf ortamlarında DEHB olan ve olmayan çocuklara yaklaşımlar hakkında bilgilendikleri bildirilmiştir. Ayrıca, DEHB olan çocuklara yaklaşım sergilerken alınan bilgiler ile bu çocukları farklı açılardan görme şanslarının bu eğitimle yaratıldığı beyan edilmiştir. Bu temalardan ikincisi; eğitmenler hakkındaki görüşleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Eğitmenlerin alanlarında uzman, deneyimli ve yetkin oldukları ifade edilmiştir. Ayrıca, eğitmenlerin sunumlar sırasında öğretmeye istekli ve yardımcı olma eğilimlerinin olduğu bildirilmiştir. Bu temalardan üçüncüsü; konu içerikleri hakkında düşüncelerinin ifade edilmesi şeklindedir. Konu içeriklerinin kapsamlı ve öğretici olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, konu anlatımlarının farklı yönlerden ve materyaller ile anlatılmasının eğitimin verimini artırdığı yönünde görüşlere ulaşılmıştır. Bu temalardan dördüncüsü; eğitim programı içerisindeki uygulamalar ile ilgili düşünceler ifade edilmiştir. Uygulamaların farklı ve bilmedikleri uygulamalar olduğu bildirilirken, uygulamaların akıcı ve dinamik şekilde sunulduğu vurgulanmıştır. Farklı uygulamaların özellikle sınıf içinde farklı eğitim ortamlarında uygulanabilirliğinin önemi üzerinde durulmuştur. Bu temalardan beşincisi; eğitimin farklı bakış açılarından DEHB hakkında bilgilendiklerini belirtmişlerdir. Bu farklı bilgilendirmeleri kendi uzmanlık alanları içerisine ekleyerek DEHB olan ve olmayan çocukların çok yönlü gelişimlerine katkı sağlayabilecekleri kazanımlarının olduğu bildirilmiştir. Ayrıca, bu farklı bakış açılarının hem sınıf ortamında hem de sosyal hayata modifiye edebilecekleri vurgulanmıştır.

İnterdisipliner eğitim programına dair yarı yapılandırılmış sorulardan katılımcıların en az faydalı bulduğu kısımlara ilişkin yanıtları iki ana tema ve bu ana temalara ait alt tema ve kodlardan oluşmaktadır. Temalardan birincisi, program süresinin zorlayıcı olmasıdır. Sürenin daha geniş bir zamana yayılmasının eğitim verimliliğini daha çok artıracağı yönünde olmuştur. Yine, sunumlar arası çevrimiçi molaların da daha uzun tutulması vurgulanmıştır. Temalardan ikincisi; eğitmenlerin kullandığı sunum, görsel ve videoların paylaşımının yapılmaması ifade edilmiştir.

İnterdisipliner eğitim programına yönelik yarı yapılandırılmış sorulardan katılımcılarının önerilerine yönelik yanıtları bir ana tema ve bu ana temaya ait alt tema ve kodlardan oluşmaktadır. Bu temalara göre; eğitim süresinin uzun bir sürece yayılması, eğitimin yüz yüze yapılması ve eğitimin sürekliliği konuları ifade

edilmiştir.

Araştırma Sınırlılıkları

Araştırma, Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesindeki gönüllü öğretmenler ile sınırlıdır. Yine gönüllü akademisyenler ile sınırlıdır. Ayrıca, DEHB hakkında katılımcılara verilen interdisipliner eğitim programının çevrimiçi verilmesi çalışmamızın sınırlılığını oluşturmaktadır. Eğitimde sunulan DEHB ile ilgili bilgilerin 1 hafta ile yoğunlaştırılarak sunulması da çalışmamızın sınırlılığı olarak ifade edilebilir.

Araştırma Önerileri

1-3 Aralık 2021 tarihlerinde toplanan 20. Millî Eğitim Şûrası'nda "Temel Eğitimde Fırsat Eşitliği", "Mesleki Eğitimin İyileştirilmesi" ve "Öğretmenlerin Mesleki Gelişimi" temaları ele alınmıştır. Bu temalar doğrultusunda tavsiye kararlar yürürlüğe girmiştir. Bu kararlara bakıldığında birkaç maddenin dikkat çekici olduğu söylenebilir (MEB, 2021). Bu maddelerden bazıları aşağıda verilmiştir:

"Madde 13. Özel eğitimin önemine ve özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitime erişim hakkına ilişkin toplumsal farkındalık çalışmaları yaygınlaştırılmalı ve ayrımcılık yasağı ihlallerine karşı gerekli önlemler alınmalıdır".

"Madde 101. Öğretmenlerin mesleki gelişim programları ihtiyaçlara göre sürdürülebilir ve yenilenebilir olarak yeniden yapılandırılmalı, yetişkin eğitim ilkelerine uygun, okul, ilçe, il eğitim kurulları ve zümreleri daha işlevsel hale getirilmelidir".

"Madde 102. Öğretmenlerin mesleki gelişim programları güncel ihtiyaçlar temelinde belirlenmelidir. Bu kapsamda, özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi, bağımlılıkla mücadele, temel sağlık bilgisi vb. eğitimleri verilmelidir. Hizmet içi eğitimler yüz yüze, uzaktan ve harmanlamış olarak çeşitlendirilmelidir".

Bu maddeler doğrultusunda; özel eğitime ihtiyaç duyan DEHB'li öğrencilerin eğitime erişim hakkı hususunda toplumsal farkındalık çalışmalarının yaygınlaşması, öğretmenlerin mesleki gelişim programlarının özellikle kaynaştırma eğitimi alan özel gereksinimli bireylere (özellikle DEHB olan bireyler) yönelik güncellenmesi talebini karşılaması ve öğretmenlere mesleki gelişim eğitimlerinin hizmet içi olarak yüz yüze ya da çevrimiçi olarak verilmesi kararları çalışmamızın amacıyla örtüşmektedir. Bu bağlamda, bu maddelerin çalışmamızda kullandığımız DEHB'ye yönelik interdisipliner eğitim programının uygulanabilirliğini sürdürülebilir şekilde desteklediğini belirtebiliriz.

Çalışmamızla ilgili diğer öneriler ise; çalışma sınırlılıkları göz önüne alınarak ileriki çalışmalarda interdisipliner eğitim programının yüz yüze yapılması, katılımcıların tüm Türkiye'de bölgelere göre pilot bölge illeri seçilerek bu illerde çalışan gönüllü öğretmenler ve üniversitelerde görev yapan akademisyenler ile yapılması önerilebilir. Ayrıca, eğitim sürecinin en az 12 aylık bir sürece (güz ve bahar eğitim/öğretim dönemi) yayılarak verilmesinin daha uygun olabileceği vurgulanabilir. Böylece DEHB olan çocuklarımızın daha verimli eğitim almalarına ve topluma daha iyi entegre olabilmelerine katkı sağlanacaktır. Buna ek olarak, bu eğitimin DEHB olan çocukların öğretmenleri, aileleri ve akranları ile ilişkilerinin düzenlenmesinde bir farkındalık yaratacağı söylenebilir.

Yazarların Beyanı

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı: Araştırma Dizaynı-GI, Verilerin Toplanması-NY, İstatistik Analiz-GI; NY, Makalenin Hazırlanması-GI; NY.

Etik Kurul Kararı: Adana Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu, Tarih: 04.02.2023, Sayı No: 130.

Çatışma Beyanı: Makalenin yazarları arasında, çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Destek ve Teşekkür: Çalışmamızda, bizleri destekleyen Çukurova Üniversitesi Rektörlüğüne, Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğüne, eğitimleri veren akademisyenlerimize ve katılımcılarımıza çok teşekkür ediyoruz.

Kaynaklar

Anand, V. (2024). The good, bad, & ugly of attention deficit hyperactivity disorder medications. *Journal of Student Research, 13*(1), 1-5. https://doi.org/10.47611/jsr.v13i1.2405.

Anar, K., Anar, N., Tanrıkulu, R., & Çelik, Y. B. (2024). Sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetiminde istenmeyen davranışlar karşısında izledikleri stratejilerin belirlenmesi. *Ulusal Eğitim Dergisi*, *4*(5), 1089-1108. https://doi.org/10.5281/zenodo.11405217

Avcı, N., Kunt, M., Somer Ölmez, B., Pekince, P., & Kaynak, S. (2018, Ekim 24). Güvenli bebekler güvenli yarınlar projesi: eğitim programı, Durualp, E (ed.), Oturum XXXVI, Uluslararası IV. Çocuk Gelişimi Kongresi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara. www.diamed98.com

Başarıcı, R., & Seferoğlu, S. S. (2021). Towards conceptualization of the use of educational data in instructional processes: data supported instruction. *Journal of Computer and Education Research Year*, *9*(18), 724-753. https://doi.org/10.18009/jcer.886872

Bergey, M. (2024). "Pills don't teach skills": ADHD coaching, identity work, and the push toward the liminal medicalization of ADHD. *Journal of Health and Social Behavior*, *65*(2), 256-272. https://doi.org/10.1177/00221465231220385.

Bustamante, E. E., Balbim, G. M., Ramer, J. D., Santiago-Rodríguez, M. E., DuBois, D. L., Brunskill, A., & Mehta, T. G. (2022). Diverse multi-week physical activity programs reduce ADHD symptoms: a systematic review and meta-analysis. *Psychology of Sport and Exercise*, *63*, 102268. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2022.102268

Camp, M. D. (2011). *The power of teacher-student relationships in determining student success* [Unpublished doctoral thesis]. University of Missouri.

Coşkun, M., & Kaya, İ. (2015). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve diğer komorbid durumlar. *Turkiye Klinikleri Child Psychiatry-Special Topics*, *1*(1), 68-76.

Creswell, J. W. (2017). *Karma yöntem araştırmalarına giriş* (Çev. Ed. M. Sözbilir). Pegem Akademi.

Creswell, J. W., & Zhang, W. (2009). The application of mixed methods designs to trauma research. *Journal of Traumatic Stress: Official publication of the international society for traumatic stress studies*, *22*(6), 612-621. https://doi.org/10.1002/jts.20479

Creswell, J. W., Klassen, A. C., Plano Clark, V. L., & Smith, K. C. (2011). Best practices for mixed methods research in the health sciences (pp. 541–545). National Institutes of Health. https://www.csun.edu/sites/default/files/best_prac_mixed_methods.pdf.

Endedijk, H. M., Breeman, L. D., van Lissa, C. J., Hendrickx, M. M., den Boer, L., & Mainhard, T. (2022). The teacher's invisible hand: a meta-analysis of the relevance of teacher–student relationship quality for peer relationships and the contribution of student behavior. *Review of Educational Research*, *92*(3), 370-412. https://doi.org/10.3102/003465432110514

Eryılmaz, E., & Üstündağ-Budak, A. M. (2019). Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunu erken tanımada cinsiyet önyargısı. *Türk Psikoloji Yazıları*, *22*(43), 90-101. https://doi.org/10.31828/tpy1301996120180710m000007

Ewe, L. P. (2019). ADHD symptoms and the teacher–student relationship: a systematic literature review. *Emotional and Behavioural Difficulties*, *24*(2), 136-155. https://doi.org/10.1080/13632752.2019.1597562

Fabiano, G. A., Naylor, J., Pelham Jr, W. E., Gnagy, E. M., Burrows-MacLean, L., Coles, E., Chacko, A., Wymbs, B.T., Walker, K.S., Wymbs, F., Garefino, A., Mazzant, J. R., Sastry, A. L., Tresco, K. E., Waschbusch, D. A., Massetti, G. M. & Waxmonsky, J. (2022). Special education for children with ADHD: Services received and a comparison to children with ADHD in general education. *School Mental Health*, *14*, 818-830. https://doi.org/10.1007/s12310-022-09514-5.

Gül, H., & Öncü, B. (2018). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunun etyolojisinde çevresel etkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *10*(2), 148-185. https://doi.org/10.18863/pgy.358094

Gwernan-Jones, R., Moore, D. A., Cooper, P., Russel, A.E., Richardson, M., Rogers, M., Thompson-Coon, J., Stein, K., Ford, T.J. & Garside, R. (2016). A systematic review and synthesis of qualitative research: the influence of school context on symptoms of attention deficit hyperactivity disorder. *Emotional and Behavioral Difficulties*, *21*(1), 83–100. https://doi.org/10.1080/13632752.2015.1120055

İnce, G. (Ed.). (2022). *Çocuklarda dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğuna yönelik interdisipliner eğitim modelleri*. Efe Akademi Yayınları.

İnce, G., Yıldırım, N., Atılgan, E. D., & Türkmen, A. (2023). Entelektüel yetersizliği olan bireylerin katıldığı (2+1) spor teknik hareket uygulamalarına yönelik görüşlerin incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, *13*(2), 1178-1194. https://doi.org/10.24315/tred.1126662

Kapalka, G. M. (2008). Managing students with ADHD in out-of-class settings. *Emotional and Behavioural Difficulties*, *13*(1), 21-30. https://doi.org/10.1080/13632750701814641

Karadağ, F. (2023). Ruhsal ve davranışsal sorunları olan çocuklarda okul ziyaretleri ve okul sosyal hizmeti uygulamaları. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (21), 72-88. https://doi.org/10.46218/tshd.1228909

Korkmaz, T., Gönül, E., & Odabaşı, H. E. (2024). Sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları istenmeyen öğrenci davranışları ve bu davranışları önleme stratejileri. *Uluslararası Eğitime Özgün Bakış Dergisi*, *2*(1), 112-128. https://doi.org/10.5281/zenodo.10688681

Ljusberg, A. L. (2011). The structured classroom. *International Journal of Inclusive Education*, *15*(2), 195-210. https://doi.org/10.1080/13603110902763433

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2021). *Güncel eğitim politikaları ve 20. Millî Eğitim Şûrası tavsiye kararları*. https://cdn.eba.gov.tr/icerik//2022/09/SURA_Rapor_3_15.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). *2001-2023 yıllarında planlanan hizmet içi eğitim faaliyetleri bilgileri*. Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü. https://oygm.meb.gov.tr/www/hizmetici-egitim-planlari/icerik/28

Murray, C., & Greenberg, M. T. (2006). Examining the importance of social relationships and social contexts in the lives of children with high-incidence disabilities. *The Journal Of Special Education*, *39*(4), 220-233. https://doi.org/10.1177/00224669060390040

Nurmi, J. E. (2012). Students' characteristics and teacher–child relationships in instruction: A meta-analysis. *Educational Research Revize*, *7*(3),177–197. https://doi.org/10.1016/j.edurev.2012.03.001

Pfiffner, L. J., & Haack, L. M. (2014). Behavior management for school-aged children with ADHD. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, *23*(4), 731-746. https://doi.org/10.1016/j.chc.2014.05.014

Riboldi, I., Crocamo, C., Callovini, T., Capogrosso, C. A., Piacenti, S., Calabrese, A., ... & Carrà, G. (2022). Testing the ımpact of depressive and anxiety features on the association between attention-deficit/hyperactivity disorder symptoms and academic performance among university students: A mediation analysis. *Brain Sciences*, *12*(9), 1155. https://doi.org/10.3390/brainsci12091155

Sedgwick-Müller, J. A., Müller-Sedgwick, U., Adamou, M., Catani, M., Champ, R., Gudjónsson, G., ... & Asherson, P. (2022). University students with attention deficit hyperactivity disorder (ADHD): A consensus statement from the UK Adult ADHD Network (UKAAN). *BMC Psychiatry*, *22*(1), 1-27. https://doi.org/10.1186/s12888-022-03898-z

Selçuk, M. (2023). Dikkat eksikliği ve hiperaktivite olan çocuklarda sosyal dayanıklılık: ebeveyn ve öğretmen faktörleri. *Internatıonal Journal Of Su-Ay Development Association (IJOSDA)*, *2*(1), 17-24.

Zan, B. U., Altay, A., Çolaklar, H., & Taşkın, N. (2020). Akademisyenlerin açık erişim ve kurumsal akademik arşiv konusunda bilgi ve farkındalık düzeylerinin belirlenmesi: Bartın Üniversitesi uygulama örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, *34*(3), 509-535. https://doi.org/10.24146/tk.779734

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) is a neurodevelopmental condition that often begins in childhood and continues into adulthood. ADHD is characterized by symptoms of attention, hyperactivity, and impulsivity, which can negatively affect many areas of daily life as well as causing functional impairment in the individual's academic skills (Sedgwick-Müller et al., 2022).

In coping with the functional disabilities of individuals with ADHD; Children need support from family at home and from teachers and peers at school. However, misinterpretation of behavioral disorders of children with ADHD due to lack of information by the society can often cause teachers and peers in schools to distance themselves from these children and reject them (Ewe, 2019). The teacher plays a key role in both family education and peer education. For this reason, it is essential for teachers and teacher training instructors to have extensive knowledge about ADHD. In a systematic literature study; It has been reported that individuals with ADHD feel less close to their teachers in communicating in inclusive environments than their typically developing peers. According to attachment theory, it has been emphasized that teachers experience less emotional closeness, less cooperation and more conflict in their relationships with students with ADHD than with other students. Teachers' rejection of ADHD students can lead to low self-esteem and loneliness of the individual with ADHD, creating a risk factor not only for school failure but also for peer exclusion and rejection (Ewe, 2019). It is stated that the student-teacher relationship should be seen as the primary condition for learning, as it creates a basis for the student's success or failure (Camp, 2011). Additionally, when looking at the literature; shows that teachers generally do not have knowledge about ADHD and how this condition can affect the social and academic success of their students (Gwernan-Jones et al., 2016; Ljusberg, 2011). Teachers' knowledge about ADHD should not only be about explaining ADHD. At the same time, it is important to know how to interpret teachers' expectations from bilateral relations with these children in the classroom environment. For this, it is necessary to inform these children about their personal and behavioral characteristics (Ewe, 2019). Thus, teachers' awareness of why the classroom behavior of children with ADHD differs from their peers can support better communication with these children and the use of different teaching techniques in their education. In addition, teachers' extensive knowledge about ADHD will guide them in more easily identifying the strengths of children with ADHD and making it easier for children with ADHD to be accepted by peers and families. For this reason, the importance of theoretical and practical activities that increase teachers' knowledge about ADHD can be emphasized. Different disciplines use applications that complement medical treatment in ADHD. These different disciplines cover the fields of education, sports and art. Each discipline supports ADHD in its own field. For this reason, it is of great importance that teachers, in particular, raise awareness among parents of children with ADHD about the characteristics of their children, cooperate with them, and inform them about these interdisciplinary practices. In order for teachers to do this, it is necessary to determine their knowledge about ADHD and to implement an interdisciplinary training program about ADHD.

It is observed that many courses are provided to teachers for the education of individuals who receive inclusive education within the General Directorate of Teacher Training and Development (Ministry of National Education, 2024). However, it has been observed that no comprehensive training is provided regarding interdisciplinary fields for ADHD. Interdisciplinary field experts (physician, art instructor, sports scientist, physiotherapist, child development specialist, special educator) conduct studies on individuals with ADHD. However, no discipline has knowledge about the educational activities carried out on ADHD in other disciplines. For this reason, it has been thought that combining educational activities implemented in different disciplines under a single educational program can contribute more to the knowledge of teachers and academicians. It is anticipated that instructors will be able to adapt the information learned in different disciplines to their own fields, and their lessons will be more active and skills will be learned in a shorter time. In the meantime, it is thought that they can better understand the attitudes of students with ADHD towards their lessons and their differences in behavior in the classroom. The necessity of such training was emphasized based on the assumption that teachers' better understanding of children with ADHD could positively affect

the relationships of these children with their peers and families. No such study has been found in the national and international literature. This is the original value of our study.

In this context, this study was aimed to determine the effect of an interdisciplinary education program (IEP) that includes Attention Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD) on teachers and academics.

Method

We used intervention design of mixed methods in the study. Mixed method is defined as a research procedure that involves collecting, analyzing, and integrating both quantitative and qualitative data to answer research questions (Creswell & Zhang, 2009). In the intervention design; it was conducted in the quantitative and qualitative part. A total of 31 participants, including 19 teachers working in Adana Provincial Directorate of National Education and 12 academics in universities, participated in the study voluntarily. A 20-session interdisciplinary training program (ITP) about ADHD was prepared for the participants. 14 faculty members teached to the participants in the ITP. A knowledge assessment survey consisting of 20 multiple-choice questions about ADHD was administered to the participants before and after the training. In addition, semi-structured questions were asked to the participants after the training. In the statistical analyses, we used the wilcoxon test and thematic analysis.

Results

It was determined that there was a significant improvement in academics' knowledge about ADHD after 20sessions of training, with their post-test scores (means=71.25±12.99) being higher than their pre-test scores(means=63.75±7.42) (p=0.03). It was also observed that the teachers' post-test scores (means=72.89±16.10) were higher than their pre-test scores (means=57.89±16.53) (p=0.001). This result indicates that teachers and academics have shown to increase interdisciplinary knowledge about ADHD. For instance; ADHD definition and symptoms, applied behaviour analysis in ADHD, self-regulation strategies in ADHD, child-centered play therapy in ADHD, individualized education plan in ADHD, teaching methods in ADHD, physical activity, art and music therapy, etc. In addition, as a result of the semi-structured questions directed to the participants, it was stated that the training program was useful. Moreover, they stated that it was improved their perspectives on ADHD students.

Conclusion

We can suggest that this cross-sectional online ITP in Adana Province may be appropriate to be given to teachers throughout Turkey and especially to academics who train teacher candidates at universities.